

IV. fejezet

Recenziók

- 5. Csonka Kinga Adina:** Recenzió: A svájci Jura kanton autonómiája, harca az önrendelkezésért

Csonka Kinga Adina*

A SVÁJCI JURA KANTON AUTONÓMIÁJA, HARCA AZ ÖNRENDELKEZÉSÉRT

2022. Pomáz, 174 oldal. Főszerkesztő és lektor Bácsfainé Dr. Hévízi Józsa

A Cortat Alain szerkesztésében megjelent, a svájci Jura kanton autonómiájáról szóló „*Au Service Du Dialogue Interjurassien*” (A Jurakjözi Párbeszéd Szolgálatában) című könyvet 2017-ben adta ki az Editions Alphil kiadó, Neuchatel-ben. Magyarországon 2022-ben jelent meg az eredeti francia nyelvű könyvnek egy részleges magyar nyelvű kiadása „A Svájci Jura Kanton Autonómiája, Harca Az Önrendelkezésért” címmel a Kráter kiadó gondozásában. A részlegesség kevésbé mutatkozik meg a tartalomban, melyet a Svájcban évtizedek óta aktív közösségépítő emigrációs munkát végző B. Szabó Péter (eredeti végzetése szerint gépész- és üzemmérnök) rendezett egységes szerkezetbe.

A két kötetet összehasonlítva az a benyomása támad az olvasónak, hogy a színes térképanyag mellett csupán a fényképek hiányoznak a magyar kiadásból, illetve B. Szabó Péter két írása a svájci föderatív államszerkezet felépítéséről és működéséről a könyv végén még hozzá is tesznek a kötethez. A magyar nyelvű könyvet Bácsfainé Dr. Hévízi Józsa történésznek, az Erdélyi Szövetség elnökének előszavával vehetjük a kezünkbe. A francia eredeti fordítását Tolnay István, a Pártiumi Keresztény Egyetem nyugalmazott tanára készítette. Mind az előszó, mind az a tény, hogy az Erdélyi Szövetség támogatásával került nyomdába a kötet, arra mutat rá, hogy a Jura franciaajkú közösségének önrendelkezésért folytatott küzdelmét a fent nevezett személyek és szervezetek tanulmányozandó és követendő példaként ajánlják az arra fogékony hazai és határon túli közösségek számára.

Az eredeti francia nyelvű könyv szerkesztője, a Svájcban élő Cortat Alain Németországban diplomázott, majd az ezt követő tudományos

* Doktorandusz hallgató, Károli Interdiszciplináris Akadémia.

munkája során megfordult Franciaországban, és az Egyesült Államokban is. Több gazdaságtörténeti könyve is született mielőtt a A Juraközi Párbeszéd Szolgálatában c. könyvet szerkesztette volna.

A kötet három nagy fejezetre van felosztva, melyet kisebb részekre tagolnak a témák. Az első a „Juraközi párbeszéd szolgálatában” című, a történeti kontextust,² és a Jura közgyűlés megalakulását mutatja be. Ez a fejezet közli az eredeti francia kiadvány relevánsnak tartott részei magyar fordítását. Ezt követően a második és harmadik fejezetet a kiadvány elkészítésének ötletgazdája, B. Szabó Péter írta. Ezek célja, hogy a magyar olvasó jobban megértse ennek a sajátos konfliktusnak a hátterét, kontextusát és svájci specifikumait.³

Az első fejezet indítása 1815-be kalauzolja vissza az olvasót, amikor a mai Jura közigazgatási területeit a napóleoni háborúk lezárásaként Bern kantonhoz csatolták, a lakosság megkérdezése nélkül. Az így kialakult helyzet ezért társadalmi és gazdasági feszültségeket egyaránt generált. Társadalmi feszültséget okozott egyrészt a kétnyelvűség, másrészt a valláskülönbség, gazdaságbelit pedig az eltérő fejlettségi szint Bern kanton francia és németajkú részei között. Az első világháborúban e törésvonalak fokozódása okán jött létre 1917-ben az első szakadár szervezete, az úgynevezett Szeparatista Bizottmány, ami azonban rövid életűnek bizonyult. Újabb fordulóponthoz 1947-ben a „Möckli-ügy” volt,⁴ melyre válaszul megjelent a Jura-vidéki Szeparatista Mozgalom (*MSJ-Mouvement Séparatiste Jurassien*), ennek ellensúlyozására pedig 1952-ben a Jura-vidéki Hazafiak Egyesülete (*UPJ – l’Union des Patriotes Jurassien*). A megoldások kidolgozására vonatkozó politikai akarat hiánya miatt e feszültségi gócpontok 1959-re addig

² Mely az eredeti könyv címének (*Au service du dialogue interjurassien*) pontos magyar fordítása.

³ II. Fejezet: A svájci jura népcsoport önrendelkezésének megvalósulása egy föderatív állam keretei között; III. fejezet A svájci föderatív állam, különös tekintettel az állami, kantonális és községi autonómia felépítésére.

⁴ A Delémont-i illetőségű – tehát Jurából származó – Georges Möckli 1938-tól kezdődően a berni Végrehajtó tanács tagja volt. 1947-ben a Berni Nagytanács elutasította az Út- és Vasútügyi Igazgatóság élére való kinevezését. Ez a döntés komoly ellenállási hullámokat vetett a Jurában, mivel felvetette a diszkrimináció gyanúját.

eszkálálódtak, hogy megtartották az első „elszakadási” konzultációt a hét érintett tartományban. Ennek eredménye, előre vetítette a 2013-as népszavazás végeredményét, hiszen a három északi körzet elszakadás párti volt a négy déli körzet pedig maradáspárti.

A „parázs évei” alatt az 1960-as években egyre fokozódó feszültség, egész Svájc rendjét megbontotta. A Jura Felszabadulás Frontja terror akciói, párhuzamosan a politikai nyomással, a merényletekkel, a nagyméretű tüntetésekkel cselekvésre készítették a szövetségi tanácsot. 1969-ben „harmadik erő” néven megjelent egy újabb nézőpont mely Bern kantonon belül követelt széleskörű autonómiát. Erre a fejleményre a Szövetségi Jóléti Bizottság is felfigyelt.⁵ Egy 1970-es alkotmánymódosítás után,⁶ több népszavazás is következett, melynek eredményeként 1979. szeptember 24-én elfogadták az önálló Jura kanton létrejöttét. A politikai és társadalmi megnyugvásra azonban még ezután is várni kellett, hiszen 1984-86-ban a franciául „Fekete-kaszsa”, németül „berni pénzügyi affér (*Berner Finanzaffäre*)” néven elhíresült visszaélési ügy újabb feszültséget okozott.⁷ Az svájci szövetségi ügyészség itt ugyanis arra való hivatkozással utasította el a Jura kanton ez ügyben tett jogorvoslati kísérletét, hogy a választások idején még nem létezett Jura kanton kormánya. A kiújulni látszó feszültségek csillapítása érdekében 1992-ben létrehozták a *Widdmer-bizottságot*, mely háromoldalú tárgyalásokat folytatott.⁸ A bizottság munkája nyomán látott napvilágot a *Haenni jelentés*, mely a Berni-Jura helyzetéről szólt és ismét politikai feszültségeket okozott. Erre reagálva 1994. március 24-én megalakult a Jura Közgyűlés, mely Moutier-ben ülésezett volna

⁵ A Szövetségi Jóléti Bizottság 1968-ban jött létre, és feladatai közé tartozott a Jura konfliktus figyelemmel követése is.

⁶ Mely lehetővé tette a hét Jura körzet elszakadását.

⁷ A botrány során napvilágra került, hogy a lottóalap pénzeinek egy részét titokban nagy összegekben csoportosították át Bern kanton kormányának prminens politikusai (mindenekelőtt Werner Martignoni és Hans Krähenbüh, akik tettükért ugyanakkor a büntetőjogi felelősségrevonást elkerülték) olyan berni szervezeteknek (pl. Force Démocratique), melyek célja az volt, hogy megakadályozzák a francia nyelvű körzetek (ez esetben kiemelten Laufental) esetleges kiválását Bern kantonból. További információkért lásd: <https://diju.ch/d/notices/detail/1003486>, letöltés ideje: 2024.04.20.

⁸ Szövetségi tanács, berni Végrehajtó Tanács, Jura kanton kormánya.

eredetileg, végül csak minden második ülést tartották ott. Bern és Jura között felváltva rendezték meg a többi plenárist.

A Jura közgyűlés – melynek fő feladata a párbeszéd fenntartása volt, így közpolitikai döntési kompetenciával nem rendelkezett – állt egyrészt az *elnökségből*, az elnökséget egy független szövetségi tanács által kinevezett elnök látta el. Ez egy jó gyakorlatnak bizonyult, hiszen ez nem csak azt mutatta, hogy egész Svájc ügye a Jura ügy, hanem lehetővé tette, hogy a berni vagy Jura delegáció közül valakinek elvesszen a szavazat joga. A közgyűlés a most említett *Delegációkból* áll mely 12-12 delegáltból tevődött össze. A *Közgyűlésen* kettős többség elve alapján döntenek, mely azt jelenti, hogy mind két delegáción belül többségnek kell lennie, a határozatok elfogadásához. A közgyűlést segíti a *Vezetők Tanácsa*, aminek feladata az adminisztratív funkciók ellátása, költségvetés megszervezése és a plenáris ülések megszervezése volt. A *szakbizottságok* fokozatosan jöttek létre, ahogy a szükség életre hívta őket, a delegációkból vegyesen álltak össze, 1995 után állandó 8 fővel működtek. A *politikai csoportosulások*, azért jöttek létre, hogy megakadályozzák az ellenkező vélemények megmerevedését, és fenntartsák a valódi párbeszédet, így ezt már a második ülésen megalapították (ilyen főbb csoportosulások voltak a szocialisták, a Központ Demokratikus Uniója, a Keresztény Demokrata Párt – melynek tagjai lényegében mindig a Jura delegációból kerültek ki-, valamint a margiálisabb Radikális Párt).

A Közgyűlés egyik állandó kihívása volt, hogy Bern és Jura kanton kormányai nem vették minden esetben kellő komolysággal a közgyűlési határozatokban foglalt javaslatok végrehajtását. Az ilyen ügyek követése, rendkívül nagy energiát igényelt, többször kellett a kormányoknál érdeklődni az ügyek haladásáról, vagy újra tájékoztatni őket. A közgyűlés nyomatékosította az ügy fontosságát végül *teljesített* vagy *nem teljesített* címkét kaptak az ügyek.⁹

A továbbra is fennálló „berni-Jura kérdés” politikai megoldására 1994-2017 között zajló egyeztető tárgyalássorozaton négy intézményes megoldási javaslat született:

⁹ Vagy mind két kantonális kormány végre hajtja a határozatot, vagy egyik sem

1. *A berni Jura sajátos statusa*: Ez a Bern kantonon belüli autonómiát jelentette volna a gyakorlatban, ami az elszakadás pártiak számára elfogadhatatlan volt, hiszen teljesen beillesztette volna a meglévő kantonális rendszerbe a Berni-Jura területeket, hosszútávon folyamatos feloldatlan feszültségeket alkotva.

2. *Újraegyesítés*: Ez egy új kanton létrehozását jelentette volna, azon a módon, hogy létre hoznak egy második Jura kanton, mely egyesülhetett volna az elsővel. Bár Jura kanton évről évre jelentéseket adott ki melyben bizonyítani kívánta ennek előnyeit, az autonómia pártiak szerint ez csak a berni-Jura annektálását jelentette volna.

3. *„Községésítés”*: Ez a kérdéskör Moutier és további kilenc község esetén merült fel, hiszen a község Jurához csatlakozott volna, ez így felvetette a kérdés települési szintű népszavazáson keresztüli rendezését.¹⁰

4. *Jura-hegylánc*: Ez egy kantonokon átívelő intézményrendszer kiépítését jelentette volna, melynek a többi opcióhoz képest elenyésző volt a támogatottsága.

A fenti opciókra vonatkozó intézményesített tárgyalások legfontosabb állomásai közül érdemes néhányat megemlíteni. A 44-es határozat: 1996-ban a vezető tanács megbízást adott a *három útírány* megfogalmazására. A 44-es határozat ennek a politikai elemzése volt, mely konkrét határidőket és megvalósítási terveket tartalmazott. *Kétütemű eljárás*: egy tervezet mely 2 részletben oldotta volna meg az intézményesülés problémáját. Első körben széleskörű autonómiát kell biztosítani Berni-Jurának majd, megosztott szuverenitás elve alapján kantonokon átívelő rendszert kell kiépíteni 4 év alatt. A kantonok eltérő válaszokat adtak a tervekre. Míg Jura kanton üdvözölte a 44-es határozatot, kisebb javításokkal addig a Végrehajtó Tanács sokkal erősebben elzárkózott.

¹⁰ Erre a helyi népszavazásra Moutier esetében végül sor is került 2021. március 28-án, ahol is a település lakói közül 2114-en szavaztak arra, hogy a település váljon ki a Bern kantonból és legyen inkább a Jura kanton része, míg 1740-en szavaztak ezen javaslat ellen. Lásd: <https://swissfederalism.ch/de/die-einwohner-von-moutier-haben-gewaehlt-kanton-jura-statt-bern/>, letöltés ideje: 2024.04.04.

Hosszú tárgyalások és kiegészítések sora után 2001. októberében végül aláírták a 44-es határozatot.

Visszavetette az együttműködést az „Egyetlen Jura” kezdeményezés melyet 2004. novemberében fogatott el Jura parlamentje előzetes egyeztetés nélkül. Ennek értelmében Jura kanton felajánlást intéz Berni-Jura felé megosztott szuverenitás témájában. Ezt Bern kantonban sérelmezték, ami visszavetette a párbeszédet. Így egy hónappal később a Jura közgyűlés határozatot hozott, melyben kifejtette, hogy ez szembe megy az 1994. márciusi határozattal, ezért ennek figyelmen kívül hagyása mellett folytatja munkáját. A zsákutcából, amelybe az egyoldalú kijelentés juttatta a Jura közgyűlést a 2005. szeptemberi mandátum vezette őket ki. Ennek értelmében a közgyűlés jelentést tesz és megvizsgálja a kérdés minden aspektusát. Bár a jelentés nagy munka volt, az elkészítése mégis fontos feladatuk volt. A jelentésre a kantonok is választ adtak, melyből valójában csak az derült ki, hogy álláspontjuk nem változott, és Bern szerint a legjobb megoldás a Berni-Jura megtartása. Ezt követően 2012-ben a kétoldalú tárgyalásokat követően, a kantonok szándéknyilatkozatot írtak alá, melyben kifejezték szándékukat, hogy két népszavazást kell tartani egyszerre a két kantonban, melyen az emberek dönthetnek, egyrészt Jura intézményes jövőjéről, másrészt a kantonális hovatartozásukról.

A népszavazásra 2013. november 24-én került sor, melyet hosszú 10 hónapos kampány előzött meg. A népszavazás eredményeként Jura kanton ugyan olyan arányban fogadta el az egyesülést, mint amilyen arányban Bern kanton elutasította azt. Jura kanton, bár csalódott és kiábrándult volt, kijelentette, hogy elfogadja Berni-Jura demokratikus akaratát. Az egyetlen község mely csatlakozott volna Jurához az Moutier volt, akinek a népszavazástól számított két éve volt kinyilatkoztatni, ha Jurához csatlakozna. Bár hosszas viták és helyi népszavazás is volt az ügyben Moutier e kézirat lezárásának pillanatában (2024. március) még Bernhez tartozik. Itt érdemes megjegyeznünk, hogy Moutier kanton-hovatartozása ügyében 2017-ben megtartott népszavazást, amelyen minimális többséggel a Jurához történő tartozás győzött, eljárási szabálytalanságra hivatkozva meg kellett ismételni. Erre 2021. március 28-án hosszas, alapos és költséges előkészületek után

került sor. Ezúttal már döntő, 54,9 %-os többséggel újra a Jura kantonhoz történő tartozás győzött (mely népszavazást Karin Keller-Sutter szövetségi igazságügyi miniszter úgy jellemezte, hogy a Jura kérdés megoldása az élő demokrácia példajaként kerül a szövetségi állam történelmébe, mint utolsó lépés a Jura kérdés békés eszközökkel történő megoldásában). A csatlakozás jogi és gazdasági előkészítéséhez azonban még további egyeztetésekre van szükség, amelyek keretében tisztázni kell a két kanton egymással szemben támasztott vagyoni jogi, kártérítési követeléseit. Ezt az ú.n. „Megállapodás Moutier kantonváltogatása ügyében” (*Konkordat über den Kantonswechsel von Moutier*) elnevezésű, Bern és Jura kantonok kormányai között és a Szövetségi Tanács közreműködésével kötött és 2023. március 16-án előterjesztett konkordátumjavaslat tartalmazza, amelyet Moutier önkormányzati bizottsága és Bern Jura tanácsa 2023. augusztus végéig megvizsgált és elfogadásra továbbított. Az egyezés jogerőre emeléséhez azt még szükséges mindkét kantonban újabb népszavazással és a szövetségi állam szintjén pedig a Szövetségi Parlament mindét kamarájának jóváhagyásával szentesíteni. Ha ezeket is sikerült közös nevezőre hozni, akkor 2026. január elsejével válik Moutier a Jura Kanton negyedik közigazgatási kerületévé.

A Jura Közgyűlés 2017. szeptemberében 23 évi működés után feloszlott. A működése rendkívüli módon segítette a Jura kérdés megoldásának intézményesülését, és az erőszak helyett a párbeszéd útján történő konfliktusrendezést.

A korábban említett hármas tagolásából a könyvnek a második nagyobb fejezet a „Svájci Jura népcsoport önrendelkezésének megvalósulása egy föderatív állam keretei közt (autonómia)”. Ebben a három közül a legrövidebb szakaszban a lakosság nyelvéről, helyzetéről, közigazgatási problémáiról ír röviden B. Szabó Péter. Ez a fejezet rövid ismertetőket közöl, a lakosság arányáról beszélt nyelvéről, melyek segítenek az olvasónak jobban megérteni a kialakult helyzetet.

A harmadik nagy fejezet szintén B. Szabó Péter tollából érkezik, „A svájci föderatív állam, különös tekintettel az állami kantonális és közösségi autonómia felépítésére” címmel. A szerző ebben emlékeztet, hogy az állam nem öncélúan jön létre, hanem feladata a lakosság el-

látása, és megvédése. Svájcban eredetileg a föderáció a közös ellenség elleni védelemre szolgált, ma már valójában gazdasági és kulturális egység is. Svájc céljai a belső nyugalom megtartására sokrétűek. Ilyen az emberi jogok és alkotmányban lefektetett jogrend kiépítése, gyermekek védelme, a hadsereg, a gazdaság és a jól kiépített jól működő rendvédelem. Svájcban rendkívül erős a szociális háló, ez is előre mozdítja a jólétet s biztosítja a lakosság prosperitását. A föderalizmust a „búvós háromszög” működteti, a kooperáció, önrendelkezés, valamint együttműködés. Ezeket kell folyamatos egyensúlyba tartani, hogy a rendszer működjön. Az önrendelkezés lehetővé teszi a belső ügyek önálló intézését, mint a terület fejlesztés és alapfokú iskolai képzés. A pénzügyek területén is ad önállóságot, ugyanakkor minden állam (kanton) egyenrangú. Minden tagállam köteles részt venni a jogalkotásban. A jogalkotáson túlmutat az együttműködés, melyet Jura példáján keresztül is nagyon jól meg lehet figyelni. De ezen kívül a tagállamok létrehozhatnak közös hivatalokat, együttműködhetnek, hogy dolgozóik sikeresek legyenek akár az egészségügyben, akár kutatási területeken.

A „Svájci Jura kanton autonómiája, harca az önrendelkezésért” című könyv a szélesebb közönség számára is érdekes, hasznos, egyben kutatói szempontból is releváns olvasmány. Olykor előfordulhat, hogy hiányérzet marad az olvasóban. Például a „Fekete-kasszák” ügyét csak nagyon felületesen mutatta be a szerző, még ha szándékként feltételezhető is, hogy ennek oka a Jura Közgyűlés munkájára koncentráló fókuszpont megtartása volt. B. Szabó Péter kiegészítései a könyv végén, bár a Jura helyzet jobb megértéséhez adekvátak, stílusában és tagolásában eltérnek a könyv fordított részétől, ami strukturálisan rendhagyóvá teszi a kiadványt. Összeségében a könyv érdekfeszítő, aktuális és sok tekintetben hiánypótló a magyar ajkú közegben. Olvasását így csak ajánlani lehet mindenkinek, aki e kevéssé ismert példából szeretne a határon túli magyar közösségek autonómiatörekvéseihez új impulzusokat, alkalmazható jó gyakorlatokat és ihletforrást keresni.

Továbbá, a svájci Jurakérdés megoldásának itt bemutatott módja és útja bizonyágtétel afelől, hogy egy ország belső konfliktusainak meg-

oldásához mennyire szükséges az összlakosság politikai kultúrájának az az érettsége, amit az évszázados föderalista államszerkezetben elsajátított.

Ha a 180 esztendeig eltartó önrendelkezési folyamatban a francia anyanyelvű „Jura-népe” feladta volna nyelvét, kultúráját, és elvándorolt volna a gazdaságilag fejlettebb, jobb megélhetést biztosító ország-részekbe mint pl. Genf, Bazel, Zürich, St. Gallen, vagy akár külföldre, a Jura-önrendelkezés nem jött volna létre, mert a szövetségi állam hozzájárulásának egyik alapfeltétele volt a Jura-népének „őshonosságát igazoló” etnikai önazonosság és az ebből következő „helybenmaradása” a közösségnek.

Végezetül sajnálatos, hogy a könyv bár elfogadható és izlées kivitelben, de kevés példányszámban jelent meg, ami népszerűsítését a szakértők körére korlátozta. Ezért, mint ahogy a szerkesztők is tervezik, ajánlatos lesz a könyv e-Book formában történő kiadása, terjesztése.